

گرنٹ ال. وات

درس گفتارهای ادبیات جهان

از حماسه‌ی گیلگمش تا هزارتوهای بورخس

مترجمان:

مسعود فرهمندفر، مهسا جعفری، علی کیانی فلاورجانی
سحر داورپناه، فهیمه میرزاپور، یاسر لطفی

ویراستار

عظیم طهماسبی

انتشارات نیلوفر

فهرست

۷ ..... مقدمه ویراستار

بخش اول

- ۱۷ ..... درس گفتار نخست: داستان‌ها و داستان‌سراها
- ۲۹ ..... درس گفتار دوم: حماسه گیلگمش
- ۳۹ ..... درس گفتار سوم: کتاب مقدس عبرانی (عهد عتیق)
- ۴۹ ..... درس گفتار چهارم: ایلیاد
- ۶۱ ..... درس گفتار پنجم: اُدیسه اثر هومر
- ۷۳ ..... درس گفتار ششم: ادبیات کلاسیک چین
- ۸۵ ..... درس گفتار هفتم: تراژدی یونانی
- ۹۷ ..... درس گفتار هشتم: انئید، اثر ویرژیل
- ۱۰۹ ..... درس گفتار نهم: بهاگاواد گیتا (سرود انسان نیکبخت)
- ۱۲۱ ..... درس گفتار دهم: عهد جدید
- ۱۳۳ ..... درس گفتار یازدهم: بیوولف
- ۱۴۷ ..... درس گفتار دوازدهم: داستان‌های هندی

بخش دوم

- ۱۶۱ ..... درس گفتار سیزدهم: شعر دوره تانگ
- ۱۷۳ ..... درس گفتار چهاردهم: شعر کهن ژاپن
- ۱۸۷ ..... درس گفتار پانزدهم: داستان گنجی
- ۱۹۹ ..... درس گفتار شانزدهم: دوزخ، بخش نخست کمدی الهی دانته
- ۲۱۳ ..... درس گفتار هفدهم: حکایت‌های کانتربری اثر چاسر
- ۲۲۷ ..... درس گفتار هجدهم: هزار و یک شب
- ۲۴۱ ..... درس گفتار نوزدهم: سفر به باختر / میمون اثر وُچانگ آن
- ۲۵۵ ..... درس گفتار بیستم: هیتامرون

داستان‌ها و داستان‌سراها

ترجمه مسعود فهمندفر

در یونان باستان، شاعری از الاهیة شعر مدد می‌جوید تا او را در به یاد آوردن داستانِ خشمِ آخیلئوس / آشیل و بهای گزاف آن برای سپاه آخایاییان [یونانیان]، که بیرونِ دروازه‌های تروا اردو زده بودند، یاری دهد. در هند، جنگجویی بزرگ درحالی که سوار بر اَرابهٔ خویش به سوی میدان رزم می‌شتابد متوجه می‌شود بسیاری از آنانی که در سوی دیگر میدان در جامهٔ دشمنِ او آمادهٔ نبرد شده‌اند در واقع از خویشان و استادان و دوستان خود او هستند، پس بی‌درنگ به اَرابه‌ران فرمانِ توقّف می‌دهد، گرز و کمان بر زمین می‌گذارد و به اَرابه‌ران می‌گوید که نمی‌تواند در این نبرد بجنجد. در انگلستان قرون وسطا، جماعتی از زائران در مسیرشان به سمت کانتربری برای زیارت آرامگاه قدّیس توماس بکت^۱، تصمیم می‌گیرند برای کاستن از ملالت زمان طولانی سفر، هر یک دو قصّه (یکی در مسیر رفت و دیگری در مسیر برگشت) نقل کنند. در هند، زنی جوان مجبور می‌شود هر شب قصّه‌ای برای پادشاه نقل کند و [قصّه او] باید چنان جذّاب باشد که روز بعد سرش را از تنش جدا نکند. در اسپانیا، نجیب‌زاده‌ای میانسال، با خواندنِ بیش از حدّ داستان‌های پهلوانی و شوالیه‌گری، عقل از کف می‌دهد و تصمیم می‌گیرد شوالیه شود، گرچه روزگارِ شوالیه‌گری مدّت‌ها پیش پایان یافته است. در چین، یک تائویی و یک بودایی در مسیر خود به سنگی بزرگ برمی‌خورند که بر روی آن داستانِ ظهور و سقوط خاندانی با عظمت حک شده است و آنها توقّف می‌کنند تا داستان را بخوانند. در آلمان، برجسته‌ترین دانشمند زمانه روح خویش را، در ازای بهره‌مندی از تجاربی فراپشری، به ابلیس می‌فروشد. در امریکای پیش از جنگ داخلی، پسرکی سرزنده داستانی نقل می‌کند از سفر‌هایی بخش خویش به همراه برده‌ای تیره‌پوست بر روی یک کلک در امتداد رود می‌سی‌سی‌پی؛ آنها می‌کوشند از جنبه‌های افراطی تمدن فرار کنند. در ژاپن، مسافری شب‌هنگام سوار بر درشکه‌ای به سمت پناهگاهی می‌راند که ناگهان نوری بر شیشهٔ درشکه می‌تابد و شیشه را به آینه تبدیل می‌کند و این

فرهنگشان بوده و داستان‌ها و روایت‌های گوناگون مرتبط با این نبرد، قریب به چهار قرن نسل به نسل منتقل گشت تا آنکه شخصی به نام هومر آنها را در قالب سرودی حماسی ضبط کرد. شخصیت‌های اصلی این داستان‌های حماسی [یعنی ایلیاد و ادیسه]، آخیلئوس/آشیل و اولیس، در واقع تصویری آرمانی است که یونانیان از خود داشته‌اند. بنابراین، آنچه یونانی‌ها ممکن است در این چهارصد سال به خود گفته باشند این است که در آن روزگار که نبرد تروا درگرفت، مردمان از آنچه اینک هستند بزرگ‌تر بوده‌اند، زندگی از آنچه اینک است شفاف‌تر بوده، اما اگر داستان‌هایشان را درک کنیم، معنای یونانی بودن را درمی‌یابیم. احساس من این است که حداقل برای مدت ششصد یا هفتصد سال، اگر از یونانیان پرسش می‌شد که هویت یونانی چیست، آنها احتمالاً داستان آخیلئوس و اولیس را تعریف می‌کردند. همین امر دربارهٔ حماسهٔ بزرگی خاورمیانه، یعنی **گیلگمش**، که نخستین و کهن‌ترین نوشتهٔ ادبی است و در این مجموعه بررسی می‌شود، نیز صادق است. این اثربیان می‌کند که زندگی برای مردم نخستین که تمدن را آفریدند چگونه بوده است، آنها دربارهٔ خود چه فکر می‌کردند و ارزش‌ها و آرمان‌هایشان چه بوده است. این امر دربارهٔ اثر ویرژیل یعنی **انئید** نیز صادق است؛ **انئید** همان کاری را برای روم انجام داد که هومر برای یونان انجام داده بود. آخرین شعر حماسی در بخش نخست این مجموعه **بیوولف** است که هجوم قبایل ژرمن به قلمرو امپراطوری روم را (پس از زوال روم) به تصویر می‌کشد و تصویر مردمان ژرمن از خود و نیز ارزش‌ها و امیدهای آنان را بازمی‌تاباند.

به طریقی کم و بیش مشابه، متون دینی گنجانده‌شده در این بخش نخست، از جمله **عهد عتیق**، **عهد جدید** و **بهاگاوادگیتا**، کارکردی همچون شعرهای حماسی دارند. یعنی تمامی آنها ویژگی‌های حماسه را در خود دارند اما تمرکزشان بیشتر بر رابطهٔ انسان و آفریدگارش است. این یک رکن در تمامی حماسه‌هاست که همواره ایزدان و ایزدبانوان را در قالب «شخصیت» نشان می‌دهند. البته **بیوولف** از این قاعده مستثناست. اما متون دینی، که در بخش نخست این مجموعه به آنها خواهیم پرداخت، مردمشان را (یعنی یهودی‌ها، مسیحی‌ها، هندوها) بر مبنای رابطه‌شان با یهوه، مسیح و ویشنو تعریف می‌کنند. تمام این آثار، خواه حماسهٔ محض باشند یا متنی دینی، جملگی یک موضع رسمی دارند. شاعران و نویسندگانی که این آثار را نگاشته‌اند در واقع نگرش رسمی مردم زمانهٔ خود را بازتاب می‌دهند و گاهی سخنگوی فرهنگشان هستند. البته در میان درس‌گفتارهای بخش نخست، دو استثناء وجود دارد (درس‌گفتارهای ششم و دوازدهم).

در درس‌گفتار ششم به ادبیات کهن چینی می‌پردازیم؛ ادبیات کهن چینی چندان به سنت حماسه پهلوی نمی‌زند و در پی تشریح زندگی بر مبنای ارتباط با خدا (یا خدایان) نیست، بلکه می‌کوشد رابطهٔ مردم با یکدیگر را نشان دهد. کنفوسیوس می‌گوید او به خدایان اعتقاد دارد اما آن قدر نمی‌داند که بخواهد دربارهٔ آنها سخنی مفید بگوید، در نتیجه در سخنانش به این موضوع